

SZÍNHÁZ

AMPHITRUO

Lehet-e s egyáltalán kell-e kritikát írni arról az előadásról, amelyről nap mint nap közli az újság a nézők kizárólag dicsérő, lelkesítő véleményét, amikor olyan eseményt, amely rendszeren öt-tíz soros hírt kíván meg, a művelődési rovat az olvasóval legtöbbször főhelyen tudat, bőven, képpel, sőt nemegyszer még egy színes írással, riporttal is megtoldja. Van-e értelme ezzel a dicséret- és információáradattal szemben egyéni kritikus véleményét közölni, kifejezni? Kivált, ha azt is tudjuk, hogy a Tanyaszínháznak valóban fontos küldetése van, amit nem lehet eléggé hangoztatni, föltétlenül segíteni, méltányolni kell.

Kritika helyett talán valóban *csak* riportot kellene írni erről az áldozatos feladatváltalásról, amely Soltis Lajost és a fiatal színészjelölteket dicséri, arról, hogy hol hogyan fogadták őket, milyen körülmények között, kiknek játszottak, kalandjaikról, mindennapjaikról, szamaras-kerékpáros utazásairól. A körülményekről, amelyek érdekesekek, lényegesek, meghatározóak a Tanyaszínház munkáját illetően, ugyanakkor azonban nem tartoznak a vállalkozás művészi értékének körébe, annak megítélésébe, ami a kritikus dolga, a látott előadás színházi, művészi értékeinek meghatározása, minősítése, minden mástól függetlenül.

De lehet-e a kritikus független, ha naponta újabb s újabb dicsérethullámmal találkozik?

Néhány éve nem volt módomban látni a Tanyaszínház előadásait, de mintha változott volna a kezdeti koncepció, vagy megfeledkeztek róla, amely szerint az első néhány évben könnyed, mókás szövegek játékos megjelenítésével kell a színházban talán soha nem járt nézőkkel elfogadtatni, megkedveltetni a színjátszást, hogy azután – a bohókás stílust alapfokon megtartva, de gorteszkebbé mélyítve, tartalmasítva – ne csak komikus szituációkat, hanem aktuális létproblémákat mutassanak be. Kár lenne, lett volna ezen az elven változtatni, mert – ahogy tudom – bevált, néhány előadással már a második, jelentősebb, értékesebb fázisába jutottak, jelentős eredményeik voltak. Úgyesen nevelte, tanította színházra – és életre – a közönséget.

Most viszont ennek a koncepciónak nyomát sem láttam.

Az *Amphitruo* előadása se nem mulatságos, se nem nevelő-tanító jellegű.

Jellegtelen, kidolgozatlan, kusza.

Persze, tudom, minderre van magyarázat. Első helyen talán az, hogy ebben a gazdasági vész- és véghelyzetben sokan cserbenhagyták a Tanyaszínházat. Hogy az előadás – az újvidéki Színművészeti Akadémia másodikéves hallgatóinak vizsgaelőadása – lényegében kényszermegoldás. Szorongatott helyzetben döntöttek úgy, hogy inkább ez és így, mint semmi és sehogy. S ez feltétlenül tiszteletre méltó elhatározás, lévén hogy a folyamatosság mindennél fontosabb, mert inkább magában rejti a folytatás lehetőségét, mint a kihagyás, a szünet.

Tanyaszínház 1989. Plautus: *Amphitruo*. Fordította Devecseri Gábor. Rendező: Soltis Lajos. Szereplők: Szőke Zoltán, Szántó Valéria, Tóth Loon, Brücker István, Káló Béla és Erdélyi Hermina. Zenei munkatárs: Bakos Árpád.

Az előadást azonban – mindentől függetlenül – csak előadásként lehet s kell megítélni, és mint ilyen többszörös csalódást okozott.

Kezdjük a darabválasztással, még ha – a kényszerítő körülmények folytán – ezt lenne legkevesebé jogunk bírálni. Az *Amphitruo* csak látszólag alkalmas darab a Tanyaszínház számára. Látszólag, mert érdekes cselekménymagja van – míg Amphitruo, a thébai fővezér háborúban van, asszonyát, Alcumenát, a férj képében elcsábítja Jupiter, egy másik isten Mercurius segítségével, aki Sosia, Amphitruo szolgájának képében jelenik meg az asszony előtt, Amphitruo hazajön, s kezdődnek a bonyodalmak, a magyarázkodások... –, ókori jelmezbe öltöztetett szerelmi háromszög-dráma, amit a kettős szerepazonosság tesz érdekessé, de a római Plautus, aki talán elindítója ennek a máig fel-feltűnő vígjátéki témának, híven követi az őt megelőző görög drámaírást, melyet többek között a szó s nem a cselekmény, inkább a szöveg, mint a szituáció, az elbeszélés s nem a játék jellemez. A Tanyaszínház stílusa, hagyománya pedig ennek a gyakorlatnak éppen az ellenkezője: fontosabb a játék, mint a szöveg, a helyzet, a cselekvés, mint a szó. Ennek ellenére a Tanyaszínházban sem eljátszhatatlan Plautus vígjátéka, de sokkal több színpadi helyzetet kell kitalálni, mint mondjuk egy Molière- vagy Goldoni-vígjáték esetében, ahol nem elmondják, hanem eljátsszák a történetet, a helyzetek adottak a darabban vannak. A Tanyaszínházat jellege szerint a helyzetteremtés jellemzi, amit egykoron színszerűségnek mondtak, utalva a játék, a színpadi cselekvés fontosságára, elsődlegességére. Az *Amphitruo* előadása pedig éppen ennek van leginkább híján. Nem eléggé játékos, kevés benne a bohózati ötlet. Még azt sem használják ki a rendező és színészei, ami a műben eleve adott: a párhuzamos szerepeket, holott éppen ez a félreértésből eredő komikum alapja. Sem ismétlődő gesztusokkal, gegekkel, sem egyéb formában, például azonos ruhával, nem igyekeznek kifejezni, érzékeltetni a történet mélyén rejlő komikumot. Szinte nincsnek is komikus helyzetei ennek a vígjáték-előadásnak. Nem csoda, ha a közönség is az apró aktualitásokon, az időnkénti kiszólásokon nevet, s nem a darab komikmán. Akkor villanyozódik fel, amikor az egyik szereplő „fogd meg!” felszólítással egy néző kezébe adja a fáklyát, amikor a kavillóiak és a völgypartiak konfliktusait említik, amikor az egyik szereplő, csillapítandó a fenekére zúduló ütésekkel *Magyar Szóért* kiált... Plautusból viszont az a rész köti le legjobban a közönség figyelmét, amelyben Alcumena, férje s ennek szolgája vitatkozik, nyilván mert a párbeszéd itt nélkülözi az istenek és hősök kedvelt pátozát, fellengzős ékesszólását, amit a fiatal színészek – talán a tér tágassága miatt – csak elkiabálnak, s nem próbálnak értelmesen, prózaként tolmácsolni. Mintha ők is elvesztek volna a verses szöveg fordulataiban, zezzugaiban, netán nem is egészen értették, nem egészen érezték a szöveg árnyalatait. Ennek következtében szerephez való viszonyuk sem határozott, világos, s ezért nemigen fedezhető fel játékukbán a szükséges, művészi többletet adó, jelentős jellemzés, alak- és helyzetteremtés. Talán ha egy ügyes dramaturg segítségével átdolgozták volna a történetet, jobban aktualizálták s lokalizálták volna, akkor a színészjelöltek is könnyebben feltalálták volna magukat, előadásuk jobb lenne.

Az *Amphitruo* előadása – minden fogyatékoság ellenére – a Tanyaszínház működésének folyamatosságát jelenti, s ez a legnagyobb érdeme, meg talán az sem mellékes, hogy a nyári előadássorozat tapasztalatszerző iskola a szakma alapjaival ismerkedő fiatalok számára.